

Wulpenvlucht

Driemaandelijke nieuwsbrief over natuurgebieden van Natuurpunt en de Vereniging Natuurmonumenten rondom Bezoekerscentrum De Wulp.

Nummer 28
januari
februari
maart 2007

In dit nummer

Pagina 2
De oude kaart van
graaf De Ferraris

Boeken over de
vloeiveiden

Pagina 3
Een woordje met ...
Bèr Mertens

Pagina 4
Agenda

Oral history

Ellerschans in ere
hersteld

Areven, paradijs van de waterviolier

Veel amfibieën voelen zich thuis in het Areven (foto Theo van den Berkmortel)

Het natuurgebied Areven is onderdeel van het grensoverschrijdend landschap Kempen~Broek en ligt in de ecologische hoofdstructuur ongeveer 5 kilometer ten zuidwesten van Weert. Het gebied ligt ongeveer 1,5 kilometer ten westen van het dorp Stramproy. De totale oppervlakte is 100 hectare waarvan ruim 21 hectare eigendom van Natuurmonumenten is.

Landschappelijk gezien ligt het gebied in een laagte en herbergt het een droog tot vochtig inheems loofbos met schrale hooi- en wei-

landjes. Er leven veel amfibieën waaronder de kleine watersalamander, alpenwatersalamander, groene en bruine kikker. In het bos komen diverse soorten vleermuizen voor omdat er veel dode holle bomen staan.

De graslanden worden begraaud en de hooilandjes gemaaid. Zo ontstaan bloemrijke gras- en hooilandjes.

Grenzeloos mooi

Het gebied ligt in Nederland dicht bij de Belgische grens. In de directe omgeving liggen onder andere het Stramprooierbroek, Wijffelterbroek en Stramproysche Heide. Evenals het Areven zijn dit gebieden die

deel uitmaken van het grensoverschrijdend landschap

Kempen~Broek dat zich uitstrekt over de gemeenten Cranendonck, Weert, Hamont-Achel, Bocholt, Bree, Kinrooi en Maaseik.

Waterviolier in de winterrust

Een typische plant voor het Areven is de inheemse waterviolier.

Waterviolier in poelen, sloten en greppels duidt op de aanwezigheid van kwelwater. Deze plant blijft ook 's winters groen en gaat zelfs onder een dikke ijslaag door met ademen en groeien.

Waterviolier bloeit in kransen, naar boven toe, en bloeit in mei tot ver in juni, dus in de winter zul je deze bloemen niet aantreffen. Misschien had de naam beter 'waterpinksterbloem' kunnen zijn, want daar lijkt de bloei op het eerste gezicht veel meer op: dunne, rechtopstaande stengels met bovenaan enige bloemen en knoppen van ongeveer dezelfde grootte en bleek-lila kleur. De waterviolier is echter geen kruisbloemige met vierdelige bloem, zoals de violier en de pinksterbloem, maar is vijfdelig en behoort tot de familie van de *Primulaceae*.

Meer informatie over het Areven kunt u vinden op www.kempenbroek.be en www.kempenbroek.nl.
Inlichtingen: Toon van den Eijnde, boswachter, telefoonnummer (+31) 0495 55 26 46.

natuurpunt

Redactieadres

Voor België:
Tussenstraat 10
3910 Neerpelt
Voor Nederland:
Venboordstraat 6
6005 PJ Swartbroek

Wulpenvlucht wordt gedrukt
op minder milieubelastend
papier.

Afgiftekantoor 3920

Lommel 1 P209049

Een oude kaart van graaf De Ferraris

De oudste kaart van het Hageven dateert uit 1770

De oudste kaart met details over het Hageven en omgeving is de kaart van graaf De Ferraris uit 1770. Dit was de Oostenrijkse periode voor de zuidelijke Nederlanden. Deze kaart is omstreeks 1976 heruitgegeven door het Gemeentekrediet, thans KBC.

Opvallend op de kaart is de brede vallei van de Dommel met keurig afgelijnde hooilanden, afgeboord met houtkanten en hier en daar een klein bosje. De Dommel stroomt niet door bos, integendeel, het zijn goed onderhouden hooilandjes. Ten zuiden en in het noordoosten liggen grote moerassen. Ten oosten ligt een heidegebied voor men aan de bebouwing komt van het gehucht Groote Heyde. Het gehucht Broeseynt ligt ten zuiden, kort tegen de Dommel. Hier eindigt de 'brousse' (wildernis) en begint de bebouwing van het dorp Neerpelt. De gehuchten

bestaan uit enkele huizen, met moestuin, akkers, hagen en houtkanten. Ten westen van de Dommel is er tot de grens een heidegebied met vennen.

Landsgrens

De landsgrens is een lange rechte lijn met bovenaan een knik. Waarom nam men de Dommel niet als grens? Het antwoord op deze vraag geeft ons meer inzicht in de vroegere landbouw en de waarde van de gronden. De natte valleigronden links en rechts van de Dommel waren en zijn nog steeds zeer voedselrijk. Ze werden gehooïd en nabeweïd. Het hooi diende als wintervoer voor paarden, koeien, schapen en geiten. Het was dus logisch dat een gemeenschap zijn gronden aan de overkant van een rivier niet zomaar wou afstaan. De grens werd dus liever iets verder gelegd, midden in de heide, en hier werden rechtlijnige

grenzen getrokken, gemarkeerd met stenen, palen, aardhopen of grachten.

Verschillen toen en nu

Als we de kaart vergelijken met de huidige situatie zien we het volgende beeld. Lommel hoorde toen bij Nederland en is later geruïld voor Luyksgestel. De Dommel die door het landschap kronkelde, is nu rechtgetrokken. De moerassen ten zuidwesten zijn nu allemaal verdwenen en omgezet naar landbouw of populierenplantages. De hooilandjes zijn veranderd in akkers, weilanden of bos; sommige zijn opgenomen in het begrazingsproject van het natuurreservaat. Het moeras ten noordoosten is nu landbouwgebied (Buitenheide). Alleen de vochtige heide tussen de Dommel en de grens is natuurgebied gebleven. Alle andere heidegebieden zijn ontgonnen ofwel tot landbouw ofwel voor bebouwing. Rond het Turfven en meer naar de Buitenheide is er ondertussen ook bebost.

Maar het grootste verschil van 1770 met 2007 is natuurlijk de dichtheid van de bebouwing en de bevolking. In 1796 – de Franse tijd – is een volkstelling gehouden. Neerpelt telde toen 1052 inwoners, van wie er 168 leefden op de Grote Heide en 156 op Broeseind (nu ± 16.000). Arm als Job, in een lemen huisje met een strooien dak en zonder enige luxe, moesten ze hard werken om te kunnen overleven. Open ruimte, zuiver water en gezonde lucht waren gratis en in overvloed aanwezig.

Willy Pardon, voorzitter vzw De Wulp

Boeken over de vloeïweiden

Bèr Mertens schreef samen met Louis Simons een boekje over de vloeïweiden: 'Limburg Natuurlijk: De vloeïweiden te Lommel-Kolonie'. Dit boekje is te koop voor 5 euro in het Wateringenhuis in Lommel of De Wulp in Neerpelt. In het boek 'Weteringen in Bergeijk en Westerhoven' van Christ van Nostrum

Een woordje met... Bèr Mertens

Albert Mertens, zeg maar Bèr, is één van de grondleggers van het natuurreervaat De Wateringen in Lommel. Dit stukje natuur is niet

alleen uniek in Europa, de man die hiervan compleet bezeten is, is ook uniek.

“Ik keek meer naar de vogels in de lucht, dan naar de bal”

Bèr Mertens in de vloeiveiden in Lommel-Kolonie (foto Gaby Bollen)

Als boerenzoon heeft hij de liefde voor de vloeiveiden of watering met de moedermelk meegekregen. Ik ben nog een afstammeling van de tweede golf van kolonisten die de heide vruchtbaar moesten maken voor gras- en hooiwinning. De eerste kolonisten uit West- en Oost-Vlaanderen hield het hier al na een paar jaren voor bekeken: ginds rijke poldergrond, hier arme zandgrond ...

Mijn ouders kochten de boerderij in 1929 van de erfgenamen van Keelhof, de vroegere eigenaar van de landbouwkolonie en van blok 2 in de Lommelse vloeiveiden. Hij verhuurde de boerderijen en de gronden tegen aanvaardbare prijzen en in ruil voor een aantal hand- en spandiensten”, verduidelijkt Bèr. “Tedere zondagvoormiddag waren wij in de watering, behalve de eerste zondag van de

maand als in de vroegmis van de Bond van het Heilig Hart de (stempel)kaart moest afgegeven worden. De overige zondagen ging Pier van den Dop – de waterbaas – naar de laatste mis en konden wij spelen en ravotten in de vloeiveiden zonder betrappt te worden. We hebben er leren zwemmen, we vingen vissen en kikkers in de droog getrokken bevoeiingsloten en we haalden zelfs eieren uit. Dat was de manier van natuurbeleving uit die tijd.”

Aandacht voor de natuur

Zoals zoveel natuurliefhebbers is Bèr *er in gerold*. “In de klas had je toen nog levende natuur, in aquaria en terraria met de vissen, kikkers en salamanders die vorige zondag in de watering werden gevangen. Jos Vanwinkel, de peetvader van het natuurgebeuren in Noord-Limburg, wist toen dat er vroeger nog ergens op de heide moeraswolfsklauw moest groeien. Ik zocht en vond later dit zeldzame plantje”, glimlacht Bèr. “Maar Jos wist ook dat er op de vloeiveiden vroeger ook nog ergens bergklokjes groeiden en vroeg aan mij of ik hier weet van had en ook die ontdekte ik. En zo ben ik naar plantjes en

beestjes blijven zoeken, hoewel ik er al eerder interesse voor had. Mijn ploeggenoten verweten me tijdens het voetballen (Bèr was doelwachter, red.) dat ik dikwijls meer in de lucht naar de vogels keek, dan op het plein naar de bal”, vertelt hij met een brede grijns.

Jongeren inspireren

Tijdens zijn loopbaan van bijna veertig jaar in het middelbaar onderwijs heeft Bèr heel wat jongeren weten te inspireren. Niet alleen in de klas, maar ook ver daarbuiten. Met de Wielewaaljongeren, de voorloper van Jeugdbond voor Natuur- en Milieustudie, ging hij in 1972 op studiekamp naar de Bionasvallei in Zuid-Italië. Dit was het eerste in een langere rij. De laatste studiereis van Natuurpunt Noord-Limburg – de jongeren zijn intussen allemaal een stuk ouder – was in 2005 naar Polen en momenteel zijn de voorbereidingen voor de natuurreis naar Bulgarije volop bezig.

Voor-Alpen

“Het mooiste plekje ...? Als ik hier niet ben, verblijf ik bij het gezin van mijn dochter in Bayern en geniet ik van de natuurpracht in de Voor-Alpen van Duitsland. Awel, daar in het enig mooi en wijs natuurreervaat Het Murnauer Moos, met heerlijk uitzicht op de hoge Zugspits, zou ik mijn laatste adem willen uitblazen. Maar eerst nog heel veel genieten, want ik ben nog maar 66.”

Bèr Mertens wil graag Peter van Rooij uit Budel, vogelteller en –kenner, aanwijzen voor het volgende interview.

staan tal van wetenswaardigheden over de vloeiveiden. Het mooie fotomateriaal toont duidelijk de verschillende stappen van de bevoeiing. Niet alleen de Westerhovense wateringen maar ook De Maai, De Beeken, Pelterheggen, De Liskes en de Lommelse Watering komen aan bod. Verkrijgbaar in De Wulp voor 10 euro: (0032) 011 80 26 77.

Agenda

Natuurpunt

Zondag 7 januari

Nieuwjaarswandeling Mariahof. Samenkomst parkeerplaats Mariahof in Bree-Beek om 9.30 uur. Na een korte wandeling in het natuurgebied nodigt het bestuur de wandelaars uit voor een drankje in het bezoekers-centrum. Informatie: (+32) 089 46 37 89

Vrijdag 26 januari

Algemene ledenvergadering Natuurpunt Neerpelt in De Wulp. Aanvang 20.00 uur.

Zondag 28 januari

Beheerswerken De Luysen of St-Maartensheide. Samenkomst parkeerplaats De Luysen in Bree-Beek om 8.20 uur. Einde 11.45 uur. Informatie: (+32) 089 46 45 16.

Zaterdag 17 februari

Sterrenzoektocht, een binnen- en buitenactiviteit voor jong en oud. Smeethof om 20.00 uur. Sterrenobservatie Noorderster. Informatie: (+32) 089 46 39 88

Zondag 18 februari

Uilenwandeling. Vertrek 20.00 uur De Wulp.

Zondag 4 maart

Eerste plantenexcursie: voorjaarsbloemen leren kennen. Smeethof van 9.00 tot 11.30 uur. Informatie: (+32) 089 465508.

NMC De IJzeren Man

Tot en met 31 maart

Tentoonstelling Lieveheersbeestjes (NMC)

Oral history

Oral history is een techniek waarbij leerlingen oudere mensen gaan interviewen. Deze interviews worden dan gebundeld in een boekje. Het boek 'Oral history: Verkenningen van het dagelijkse leven in de Dommelvallei' vertelt over eekhoortjes vangen, weteringen, mutteren, klotspijpen, brompotten, korenmannekes en smokkelen. Zo wordt er bijvoorbeeld verteld dat er iemand gist wilde smokkelen maar tijdens zijn vlucht moest hij de Dommel in springen waardoor zijn buit begon te schuimen in zijn zakken. Die nacht dreven er grote vlokken schuim op de Dommel. Het boekje is voor 10 euro verkrijgbaar bij de Wulp, telefoon (0032) 011 80 26 77

Ellerschans in ere hersteld

Momenteel wordt de laatste hand gelegd aan de reconstructie van de Ellerschans, een archeologisch waardevol landschapselement ter hoogte van Ell en Swartbroek. Deze eeuwenoude boerschans uit circa 1640, die ontdekt werd tijdens werkzaamheden voor de Tungeelroyse beek, wordt weer zichtbaar gemaakt. Om de mogelijk aanwezige bodemschatten van deze schans met rust te laten, is besloten om de reconstructie op een aangrenzende plaats te maken. Deze heeft uiteraard dezelfde vorm en afmeting als de authentieke schans. Via een nieuwe wandelroute wordt de schans aangesloten op de natuurgebieden De Krang, Ellburg en Heijkersbroek. In Midden-Limburg ontstonden vanaf het einde van de 16^e eeuw vluchtschansen. Tengevolge van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) trokken zowel Nederlandse als Spaanse soldaten vaak plunderend door de dorpen, op zoek naar voedsel en buit. De plaatselijke bevolking verschanste zich dan, met vee en

goed, op een vluchtschans. In een moerassig, ontoegankelijk gebied in de omgeving van het dorp werd dan rond een geschikt stuk grond een metersbrede gracht gegraven. Van de uitgegraven grond werd aan de binnenkant een hoge wal opgeworpen. Deze wal werd verstevigd met takkenbossen en beplant met doornstruiken en snelgroeiend gewas. Over de gracht lag een ophaalbrug, aan de binnenkant afgesloten met een houten poort. Naast de brug lag vaak het huisje van de portier die voor het onderhoud van de schans zorgde.

De nieuwe Ellerschans in aanbouw
(foto Theo van den Berkmortel)

Openingstijden

Bezoekerscentrum De Wulp

Tussenstraat 10, B-3910 Neerpelt, België, telefoon (+32) 011 - 80 26 77, e-mail: dewulp@skynet.be, www.dewulp.tk
Op zaterdag en zondag open van 14.00 tot 18.00 uur en op woensdag van 13.00 tot 17.00 uur. Voor groepen na afspraak van dinsdag tot en met vrijdag.

NMC De IJzeren Man

Geurtsvenweg 4, 6006 SN Weert, Nederland, telefoon (+31) 0495 - 52 48 93, e-mail: info@nmcweert.nl, www.nmcweert.nl
In de wintertijd geopend tussen 13.00 en 16.00 uur en in de zomertijd van dinsdag tot en met zondag tussen 13.00 en 17.00 uur.

Colofon

Wulpenvlucht is een gezamenlijke kwartaaluitgave van Natuurpunt vzw en Vereniging Natuurmonumenten. Het wordt gratis verspreid onder geïnteresseerden. Voor een abonnement kunt u bellen naar (035) 655 99 11 (Nederland, Natuurmonumenten) of naar (011) 80 26 77 (België, Bezoekerscentrum De Wulp).

Redactie

Theo van den Berkmortel, Gaby Bollen, Ghis Palmans, Nicoline van Tiggelen

Eindredactie + v.u.

Van Tiggelen Tekst & Communicatie, Oirschot

Opmaak

Ster design BNO, Eindhoven

Drukwerk

Drukkerij van Druenen, Eindhoven